

© Попов С.М.

4. В контексте общей проблемы конца истории и персоналистической революции как способа «исхода из истории» Н. Бердяев видит проблему нации. Нация с точки зрения Н. Бердяева является своеобразной «исторической константой», она проходит по всему течению исторического процесса и является непосредственной средой формирования личности. Не может быть безнациональной личности, как и безнационального человечества. Через освоение национального мира и национальной культуры личность осваивает общечеловеческую культуру и общечеловеческий мир. Эти механизмы освоения, развоплощения и перевоплощения являются психологической основой персоналистической революции.

5. Во всем многообразии наций Н. Бердяев выделяет нации мессианского типа – те, которые не замыкаются в радикальном национализме и не стремятся к подчинению себе других наций. Мессианскими нациями Бердяев называет те, которые открывают перед многонациональным человечеством новые горизонты бытия, которые стремятся к освобождению других. В среде мессианских наций в первую очередь и сможет зародиться первоначальный потенциал персоналистической революции. Они могут оказаться источником глобального процесса перевоплощения социально-исторического мира.

6. При комплексном рассмотрении бердяевская концепция персоналистической революции выглядит так. История имеет свое начало и свое завершение, свой исход. Ее содержание – это прохождение основных фаз общественной эволюции – теллурический период, период механицизма и постисторический период – космогонический. В фазе перехода к космогоническому периоду в человеческом сообществе, которое представляет собой пеструю многонациональную мозаику, начинается процесс вызревания предпосылок персоналистической революции, которая по своей интенции является отрицанием всех внутриисторических революций. Начинается процесс подготовки к переходу в новое общественное состояние, которое станет отказом от всех принципов и законов, на которых строится мир несвободы и принуждения. Этот процесс в первую очередь начинает проявляться в мессианских нациях с их эсхатологическим настроением и мировой отзывчивостью.

Такова в общих чертах методология персоналистической революции Николая Бердяева.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Бердяев Н. А. Миросозерцание Достоевского / Н. А. Бердяев. — М. : Захаров, 2001 — 173 с.
2. Бердяев Н. А. Русская идея. Судьба России / Н. А. Бердяев. — М. : Сварог, 1997 — 541 с.
3. Бердяев Н. А. Смысл истории / Н. А. Бердяев. — М. : Мысль — 174 с.
4. Гумилев Л. Конец и вновь начало / Л. Гумилев. — М. : Рольф, 2002. — 384 с.
5. Тоффлер А. Футуршок / А. Тоффлер ; пер. с англ. П. Л. Иванченко. — СПб. : Лань, 1997. — 461 с.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2010

Попов С.М., кандидат технічних наук, доцент, доктор філософії (Ph.d), старший науковий співробітник Запорізького національного технічного університету.

УДК 304.2:316.4

ГОМЕОСТАЗ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

В статті дається аналіз досягнення гомеостазу в управлінській системі, що представлено як складне і суперечливе явище, понятєво-категоріальний апарат гомеостазу, умови досягнення авторегуляції за рахунок зовнішніх зв'язків, що урівноважують систему; досліджується механізм саморегуляції соціальної системи.

Ключові слова: гомеостаз, рівновага, зовнішні зв'язки, аттрактор, непередбачуваність системи, соціальний гомеостаз, механізм соціальної системи.

В статье дается анализ достижения гомеостаза в управленческой системе, который представлен как сложное и противоречивое явление, понятийно-категориальный аппарат гомеостаза, условия достижения авторегуляции за счет внешних связей, которые уравнивают социальную систему; исследуется механизм саморегуляции социальной системы.

Ключевые слова: гомеостаз, равновесие, внешние связи, аттрактор, непредвиденность

системы, социальный гомеостаз, механизм социальной системы.

In article the analysis of attaining homeostasis in administrative system which is submitted as the complex and inconsistent phenomenon is given; conceptual - categorical aid of a homeostasis, conditions of achieving the auto-regulation due to external communications which counterbalance social systems examined; the mechanism of social system self-control investigated.

Key words: homeostasis, balance, external communications, attractor, unexpectedness of system, social homeostasis, social system mechanism.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Проблема гомеостазу як механізму саморегуляції соціальної системи є надзвичайно актуальною проблемою, так як від вирішення авторегуляції суспільної системи залежить її гнучкість і адаптація до зовнішнього середовища. Гомеостаз – гомеостазис (від грец. – homoіos – подібний іstasis - стан) – рухлива рівновага стану будь-якої системи, яка зберігається шляхом її протидії зовнішнім і внутрішнім факторам, що порушують цю рівновагу. Поняття гомеостазу виникло спочатку у фізіології з метою пояснити сталість внутрішнього середовища і стійкість його основних фізіологічних функцій, що досягається завдяки механізму саморегуляції. Поняття «гомеостаз» було введено у 1929 році американським фізіологом У. Кенноном, який описав цілий ряд гомеостатичних процесів, і виникло спочатку у фізіології для пояснення сталості внутрішнього середовища організму й стабільності його основних фізіологічних функцій. Ця ідея була розвинена американським фізіологом У.Кенноном у вченні про «мудрість тіла» як відкритої системи, що безупинно підтримує стабільність» [1,с.40-41]. Принцип гомеостазу перейшов з фізіології в етнопсихологію, набувши більш загального значення принципу системного підходу й саморегуляції на основі зворотного зв'язку. Що їх ріднить, так це твердження, що кожна система прагне до збереження стабільності. Загалом, у соціальних системах ця властивість гомеостатичності проявляється як опір змінам. Сумна статистика менеджменту свідчить, що більше 70% необхідних перетворень у компаніях терплять крах саме через найсильніший опір персоналу. У такому ж сенсі використовується поняття гомеостазу й в етнопсихології, в контексті якої організм прагне до збереження своєї стабільності. Очевидно, що як організм, так і система може існувати тільки у випадку обміну з навколишнім середовищем, що виступає регулятором поведінки системи. Гомеостаз являє собою рухливий рівноважний стан етнічної спільності, що зберігає шляхом її протидії, порушуючи рівновагу зовнішнім і внутрішнім факторам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

Проблема гомеостазу як механізму саморегуляції соціальної системи вирішувалася багатьма авторами, які намагалися через призму принципів самоорганізації і саморегуляції соціальної системи розкрити управління як нелінійну систему, що складається з підсистем різних ієрархічних рівнів. Істотний внесок у розуміння самоорганізації системи на основі гомеостазу був зроблений представниками синергетики і соціосинергетики, а саме: Н.Вінером, У.Ешбі, А.Фрідменом, Е.Хаббалом. Висновки з цих теорій були продовжені І.Пригожиним, І.Стінгерс, Г.Хакеном, С.Курдюмовим, розвинуті О.Аверіною, Л.Бевзенко, В.Бехом, В.Васильковою, В.Воронковою, О.Гаєвською, І.Добронравою, О.Донченко, Н.Крохмаль, Є.Князєвою, С.Курдюмовим, Г.Нестеренко, І.Предборською. Окремо слід виокремити напрацювання сучасних дослідників нелінійного мислення – В.Аршинова, В.Буданова, Л.Горбунової, І.Добронравої, О.Князєвої, С.Курдюмова, К.Майнцера, Е.Морна, А.Огурцова.

Формулювання цілей статті (постановка завдання):

проаналізувати поняття «гомеостазу»;

з'ясувати умови досягнення гомеостазу, що відбуваються за рахунок зовнішніх зв'язків;

розкрити сутність термінології, що використовується концепцією гомеостазису.

Виклад основного матеріалу дослідження

Гомеостаз як механізм саморегуляції соціальної системи визначається як підтримка програми функціонування системи, її внутрішніх характеристик у деяких рамках, що дозволяють їй досягати своєї мети. Коригування здійснюється за рахунок негативних зворотних зв'язків (частка сигналу з виходу системи подається на вхід зі зворотним знаком), що вражають будь-яке відхилення в програмі поведінки, яка виникає під дією зовнішніх впливів середовища. Мета-програму поведінки системи в стані гомеостазу називають аттрактор (притягувач). Ці структури існують лише доти, поки в систему не буде подаватися потік речовини, енергії, інформації, так званих дисипативних структур (розсіючих

енергію), які далекі від рівноваги (Буданов В.Г.). Ми можемо вважати компанії нелінійними системами тому, що відгук системи зовсім не пропорційний силі керуючого впливу. Адже досить часто відбувається так, що, чим сильніший керуючий вплив, тим слабкіше реагує система, зберігаючи свій стан стабільності. Але, як свідчить М.Гладуел у своєму доробку «Переломний момент»: «Подивіться на світ навколо вас. Він може здаватися нерухомим і незмінним, але найменший поштовх у правильному місці може зрушити його з місця [2,с.351-352]. Гомеостаз – це явище підтримки програми функціонування системи у деяких рамках, що дозволяють їй прямувати до цілі. Згідно Н.Вінера, будь-яка система телеологічна, так як має мету існування (апологія Аристотеля). При цьому від цілі-еталону-ідеалу (реального чи уявлюваного) система отримує коригуючі сигнали, які дозволяють їй не збитися з курсу. Це коригування здійснюється за рахунок негативних зворотних зв'язків (доля сигналу з виходу системи подається на вхід із зворотним знаком), що подавляє будь-яке відхилення у програмі поведінки, яка виникла під дією зовнішніх факторів середовища. Саме таким чином ведуть себе всі живі системи більшу частину часу. У просторі станів системи аттрактор є деякою більшістю, співрозмірною меншою, чим самий простір, до якого з часом тяжіють ближні стани. Сфера притягання аттрактора називається його «басейном». Підкреслимо, що аттрактори існують тільки у відкритих дисипативних системах і розсіють енергію, речовину, інформацію, описують фінальну поведінку системи, яка набагато є простішою у перехідному періоді,- відмічає В.Г.Буданов [4, с.49-50]. Адаптація виступає як авторегуляторний, філо-і онтогенетично зумовлений процес досягнення і підтримки стійкого розвитку функціонального стану організму.

Непередбачуваність поведінки соціальних систем – одна з найбільших складних і гострих проблем для авторегуляції соціального організму. Однак, правильне визначення самої системи й факторів впливу на неї навколишнього середовища, може усунути неоднозначність і нез'ясованість соціальних змін, що обумовлені, як мінімум, неоднозначною природою людини, що виникає як відповідь на зміни середовища проживання. Адаптація, тобто пристосування організму до плинних умов, є реалізація процесів саморегуляції, починаючи з обміну речовин. Вивчення закономірностей авторегуляції відкрило важливу роль зворотних зв'язків; було встановлено, що у системі «організм і середовище його існування з'являються позитивні і негативні зворотні зв'язки. Умовою виникнення позитивного зворотного зв'язку являється дефіцит споживчих чи надлишок не утилізованих організмом будь-яких компонентів у самому організмі чи зовнішньому середовищі. Позитивний зворотний зв'язок являється фактором, що активізує регуляторні процеси, що і сприяють ліквідації дефіциту чи надлишку і відновленню стабільних співвідношень організму і середовища, тобто відновлення гомеостазу. Позитивний зворотний зв'язок обмежує межу недостатньо необхідних для організму факторів чи надлишок непотребних. Умовою формування негативного зворотного зв'язку являється не тільки досягнення, але й перевершення рівня гомеостазу, тобто надлишок необхідних організму факторів. У відповідь інтенсивність активуючих регуляторних процесів знижується, напрямом їх змінюється на протилежну, інактивізуючу, що приводить до відновлення гомеостазу. Негативний зворотний зв'язок обмежує межі надлишку факторів, необхідних для організму. Отже, позитивний зворотний зв'язок являється стимулюючою розвиток організму, направленої на його самозбереження. Ці закономірності авторегуляції проявляються на інших рівнях гомеостазу.

Соціальний гомеостаз як механізм регуляції соціальної системи, що відображає стабільність взаємовідносин суб'єктів, також являються наслідком авторегуляції. Дефіцит професій, знань, умінь, навичок у спільноті, проявляється як позитивний зворотний зв'язок, що стимулює розвиток, сприяє удосконаленню соціуму. Надлишкове виробництво професіоналів, не витребуваних суспільством, припиняється згідно з законом зворотного негативного зв'язку майже до повного зникнення професій. Інформаційно-духовний гомеостаз відображає стабільність взаємозв'язку, взаємовідносин, суб'єктів як особистостей між собою і суспільством в цілому. Духовний розвиток суб'єкта і виховання особистості можливий тільки в умовах перманентного дефіциту інформації, яка формує позитивний зворотний зв'язок. Інформаційно-духовний гомеостаз, відображаючи досягнуту стабільність взаємовідносин між особистостями, суспільством і особистістю, і є платформою виникнення потреби новизни, дефіциту інформації, утворення внаслідок цього позитивних зворотних зв'язків як джерела подальшого розвитку особистості і встановлення нового рівня, нового масштабу гомеостазу на основі більш глибокого самопізнання і пізнання середовища існування людини. Розвиток духовності і особистості, особистості і суспільства підпорядковується філософському закону заперечення. Досягнутий рівень гомеостазу змінює, тобто заперечує минулий. Разом з тим, заперечуючи попередній рівень, останній є причиною, фундаментом наступних нових досягнень, сам стає запереченням. В той же час гомеостаз як стан стабільних взаємовідносин організму і середовища

представляє собою одну з форм виявлення закону єдності і боротьби протилежностей. Але єдність протилежностей у вигляді творчих і руйнівних процесів, наприклад анаболізму і катаболізму, їх взаємовідносини у вигляді боротьби є суть того, що можна назвати авторегуляторний і адаптаційний процес. Формування гомеостазу, вітального, соціального, інформаційно-духовного, має історичну, еволюційну, тобто філогенетичну основу, адаптації. Крім того, умови середовища, які викликають відхилення від гомеостазу на протязі індивідуального життя організму, активізують процеси його адаптації. Тому гомеостаз є наслідком філо-і онтогенетично зумовленої адаптації, яка забезпечує самозбереження і індивідуального організму, і сукупності організмів, тобто популяції.

Адаптація організму до умов зовнішнього і внутрішнього середовища, як свідчить аналіз, здійснюється на основі гомеостазу. Динамічна сутність авторегуляції проявляється у ритмічному коливанні параметрів гомеостазу будь-якої різновидності. Ці коливання відображають ритм зміни напрямків процесів адаптації у залежності від формування позитивних і негативних зворотних зв'язків. Розмах відхилень параметрів гомеостазу залежить від дії факторів середовища і від їх адаптивних властивостей організму, набутих у ході філогенезу і онтогенезу. Адаптивні властивості забезпечуються резервом адаптації у вигляді величини пластичного, енергетичного і авторегуляторного потенціалу організму. Величина останнього забезпечується швидкістю і досконалістю авторегуляторних процесів, тобто реакцією. На фоні значного резерву адаптації коливання показників гомеостазу можуть бути практично непомітними, і навпаки, гомеостаз порушується при малих резервах адаптації. Таким чином, гомеостаз забезпечується резервом адаптації і відображає його величину. Це дозволяє вважати, що гомеостаз як механізм регуляції соціальної системи представляє собою основу для адаптації організму при дії на нього факторів середовища існування. Основою адаптивних властивостей являється реактивність як здатність організму до відповідної реакції на дії, розпрямлення його факторами середовища. Внаслідок реалізації адаптивних властивостей організму розвивається його резистентність до плинних умов оточуючої дійсності за рахунок збільшення резерву адаптації. Резерв адаптації являється основою резистентності, тобто гомеостазу. Приведені умозаклучення стосуються, перш за все, вітального рівня взаємовідносин організму і середовища. Відповідно, правомірним є поняття «вітальний резерв адаптації». Аналогічний підхід виводить на поняття «соціальний резерв адаптації», «інформаційний резерв адаптації». Соціальний резерв адаптації зумовлений числом витребуваних професій, якістю індивідуального професіоналізму суб'єктів і глибиною і масштабом їх об'єднуючої цілі, ідеї. Інформаційно-духовний резерв адаптації визначають глибина і масштаби самопізнання, пізнання законів Всесвіту, його складових, у тому числі взаємовідносин між суб'єктом і середовищем існування, а також між суб'єктами. Якісні особливості виявлення адаптації залежать і від стану резерву адаптації, і від якості, кількості діючих факторів середовища.

Фізіологічні умови реалізації адаптації соціальної системи включають подразники, адекватні резерву адаптації, тобто як такі, що відповідають його можливостям, традиційні. Внаслідок філогенетичного розвитку адаптації, її індивідуальної надбудови в онтогенезі до більш чи менш постійно діючих факторів середовища, оптимізуються у максимальній мірі взаємовідносини організму і середовища. Ця оптимізація проявляється у вигляді достатньої, зокрема, фізіологічної адаптації. Достатність адаптації визначається наступними ознаками: максимальна ефективність організму у досягненні кінцевого корисного адаптаційного матеріалу; відповідь повинна бути з мінімальними енергетичними витратами; по закінченні дії факторів середовища, що викликають відхилення гомеостазу, повинне бути повне, досконале відновлення взаємовідносин організму з оточуючим середовищем. Фактори вітальної складової середовища, як відповідь на реакції індивіда, які не перевищують рівень достатньої його адаптації, можуть бути названі фізіологічними умовами вітального гомеостазу. Фактори соціальної складової середовища, що не перевершують потенціал достатньої адаптації суб'єкта, являються умовами підтримки соціальної стабільності організму, тобто гомеостазу. Фактори, що відносяться до інформаційно-духовного середовища, викликані реакцією окремої особистості, і не перевершуючою межі достатності їх адаптації, являються умовою забезпечення психостабільності, чи інформаційно-духовного гомеостазу. Умови середовища у цілому чи окремі його фактори, що діють на організм, по своїй величині, масштабам, тривалості, інтенсивності, абсолютно перевищуючі можливі резерви адаптації, являються несумісними з життям, тобто екстремальними. Екстремальні умови для соціуму виникають при розвитку конфлікту між потребою суб'єктів у забезпеченні соціального, а у висновку вітального гомеостазу і способами забезпечення цієї потреби відповідальною соціальною організацією. Надлишок не витребуваних професій, рівно як і нестача адаптаційних факторів є причиною виснаження резерву адаптації

існуючих на даний момент соціальних організацій, що сприяє їх руйнації і заміною іншими. Резерв адаптації соціуму складають: відповідність цілі структурної організації соціуму потребам підтримки соціального гомеостазу, з однієї сторони, а з іншої – індивідуальний резерв адаптації суб'єкта вітальної властивості. Екстремальними умовами у сфері інформаційно-духовної складової є надмір чи нестача інформації. Нестача інформації по якості і кількості, що перевершує інформаційні резерви адаптації, є причиною розладнання мислення, тобто психічних розладів. Нестача інформації, особливо у нагальні періоди онтогенетичного розвитку, викликає пониження резерву адаптації за рахунок не скритого часу філогенетично зумовленого потенціалу у сприйнятті і переробці відповідного виду сигналів. Екстремальні умови інформаційно-духовної сфери являються згубними для особистості. Діюча інформація, переважаючи резерв адаптації у вигляді відповідного осмислення, приводить до руйнації особистості, до психічного розладу. Недостача інформації, а отже, недостача резерву адаптації у вигляді знань, умінь, навичок приводить до відсутності повного чи неповного розвитку особистості. Умови, згідно своїм якісним і кількісним показникам своєї дії, перевершують межу достатньої адаптації, але не викликають загибелі організму, особистості, соціуму, уявляються як субекстремальні. У міру збільшення субекстремальності впливів на організм, суб'єкт, особистість, значущість цих впливів кардинально змінюється від позитивної до негативної. Подразники, які перевершують межу достатньої адаптації, по мірі зростання спочатку сприяє збільшенню резерву адаптації, а потім його зменшенню при тривалому зростанні субекстремальних умов. У першому випадку ці умови мають розвиваючий напрямок. Вони стимулюють збільшення всіх трьох різновидів резерву адаптації до потенційно можливого максимуму. У другому випадку резерви адаптації є недостатніми, невідповідними зростаючій величині субекстремальних умов. Останні здійснюють руйнівний вплив на організм, особистість, суб'єкт, майже до згубного, тобто кількісні зміни субекстремальності переходять у якісно нові – в екстремальні. Отже, адаптація може бути достатньою або недостатньою: недостатність адаптації являється абсолютною при дії на організм, суб'єкт, особистість екстремальних факторів. При субекстремальних умовах адаптація також буде недостатньою, але відносно недостатньою. Відносно недостатня адаптація проявляється у великому чи малому вичерпанні резерву адаптації, і, перш за все, в розузгодженні, неспроможності авторегуляторних процесів, знижується, змінюється, майже до спотворення пристосовницького характеру відповіді. Діють нові, шкідливі, згубні для існування організму, суб'єкта, особистості умови. Відносна недостатність адаптації є дещо інше, як виявлення розузгодження адаптації, чи дезадаптація.

Дізадаптація і дезадаптація соціальної системи предствляють собою різні поняття. Дезадаптація характеризується пониженням адаптивності за рахунок зменшення резерву адаптації внаслідок зменшення активності організму. Дії факторів, що сприяють збільшенню працездатності останнього, забезпечують відновлення втраченого рівня адаптації. Це відновлення отримало назву реадаптації. Межі достатності адаптації, зумовлені її резервом, різноманітні у залежності від складності організму і властивих йому механізмів авторегуляції, що сприяють появі гомеостату. Як відмічає В.П.Бех, «Механізмом підтримання динамічної сталості функціонування управлінської системи соціального організму в заданих межах формується особлива управлінська структура в органі управління, що отримала в науковій літературі назву гомеостат. Гомеостат – це базисне функціональне поняття механізму опрацювання інформації. Він реалізується на різноманітних матеріальних носіях інформації [5, с.178]. Наявність у соціального організму такої властивості, як саморегуляція дає можливість системі існувати завдяки змінам під дією впливів, які спостерігаються у системі, в її структурі, функціях, у відносинах підсистем, у всіх компонентах соціальної системи.

Аналітики розрізняють три рівня саморегуляції соціальної системи: нижчий, середній і вищий. Нижчий рівень визначає сталість основних фізіологічних констант гомеостазу, що регулюються автономно на рівні організму-клітини, відрізняється мінімальним резервом адаптації. Середній рівень забезпечує сталість внутрішнього середовища складного, багатоклітинного організму, що являється середовищем для кожної клітини. Підтримка постійного мінімуму резерву адаптації клітин можлива тільки при забезпеченні сталості середовища їх існування, тобто сталості так званого внутрішнього середовища у цілому. Вищий рівень – поведінковий, завдяки якому організм змінює свої взаємовідносини з середовищем існування завдяки адаптації до плінних умов життя. На цьому рівні проявляється найбільш виразно і повно вітальна, соціальна і інформаційно-духовна складові адаптації, її резерви, що забезпечують відповідний вид гомеостазу. Нижчий рівень авторегуляції являється базовим для середнього, а середній – для вищого. При цьому недостатність адаптації нижчого рівня компенсується включенням резервів адаптації більш високого її рівня. З іншої сторони,

межі достатності адаптації, що залежать від її резерву, зменшуються від максимальних до мінімальних – від вищого до нижчого рівня саморегуляції. Фактично на всіх рівнях проявляється закономірність авторегуляції. У фазу ризику, шоку, нестабільності (деадаптація), у стадії тривоги знижується резерв адаптації. Величина, інтенсивність реакції та її енергозатратність знаходяться у прямій залежності від сили подразників. Першочергові потреби в енергії задоволення за рахунок інтенсифікації поточного її витрачання. Зростаюча енергопотреба компенсується витягненням енергії при розпаді складних енергопотенційноємних матеріальних структур на менш складні, елементарні. Якщо резерв адаптації визначально є недостатнім, то адаптація у протистоянні організму і середовища є абсолютно недостатньою. За таких умов життя організму зривається у фазу потрясіння. Якщо ж зменшення резерву адаптації виявилось неповним, частина його зберігається як основа розвитку процесів саморегуляції, то фаза шоку (деадаптація) змінюється фазою протишокowego стану – реадаптацією. У фазі деадаптації створюється дефіцит енергії, дефіцит матеріальних ресурсів і на її основі створюються позитивні зворотні зв'язки. Вони стимулюють реадаптацію у вигляді інтенсифікації збільшення енергоутворюючих структур, зростання і розвитку функціонально спеціалізованих матеріальних ресурсів, необхідних для виконання специфічних функцій. Запущена позитивним зворотним зв'язком реадаптація не переривається при досягненні висхідних параметрів резерву адаптації.

У фазі реадаптації зменшуються ознаки недостатньої і збільшуються показники достатньої адаптації за рахунок зростання її резерву. Фаза, що характеризується зникненням ознак недостатності адаптації і збільшення, порівняно з висхідним резерву адаптації, відповідає фазі сталості адаптації. У такому стані організму умови, які є субекстремальними, є для ближче до фізіологічних чи навіть як таких. Ця фаза, що відповідає збільшеному резерву адаптації, являється показником організму, розширення його адаптивних можливостей. Досягнення внаслідок стресу адаптивно позитивних для організму результатів послугувало Г.Сальє основою вважати такий стрес (еустресом), тобто позитивним стресом. Життя організму відображає його адаптацію до змін середовища, набуття ним нових корисних якостей, властивостей адаптації, які відбуваються в умовах діями субекстремальних факторів, що викликають реакцію еустресу, без якого неможливий розвиток організму.

Висновки

1. Збільшення субекстремальності умов їх тривалості і силі їх впливу зростання резерву адаптації змінюються його пониженням, процеси розпаду, руйнація все більше ста.пм. переважаючою над етапом творчим. Фаза її стійкості змінюється фазою деадаптації. Стрес з'являється як дізадаптація, який Г.Сельє назва «дістресом», який є формою недостатності адаптації, виступає як хвороба організму, в що проявляється на етапі виснаження організму. В обох випадках мають місце величина субекстремальних умов, які у більшій мірі перевищують резерви адаптації організму. Саморегуляція є першим контуром зворотного зв'язку механізму управління (Р.Абдєєв).\

2. Гомеостаз як механізм авторегуляції соціальної системи є наслідком адаптації організму до зовнішнього середовища, розглядається як стан стабільних взаємовідносин організму і середовища, творчих і руйнівних процесів, має історичну, еволюційну, тобто філогенетичну основу адаптації. Крім того, умови середовища, які викликають відхилення від гомеостазу, активізують процеси адаптації. Резерв адаптації і зміни, що відбуваються, під впливом факторів середовища параметрів гомеостазу знаходяться у зворотній залежності. Гомеостаз забезпечується резервом адаптації і відображає його реактивність як здатність організму до зворотної реакції, подразнення його факторами середовища. Внаслідок реалізації адаптивних властивостей організму розвивається його резистентність до плинних умов оточуючої дійсності за рахунок збільшення резерву адаптації. Резерв адаптації являється основою резистентності, тобто гомеостазу.

Перспективи подальших досліджень:

- аналіз інформаційно-кібернетичних зв'язків в управлінні та їх вплив на цілісність управлінського організму;
- зворотні зв'язки як істотні ознаки управління;
- авторегуляція соціальної системи на основі зворотних зв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баронин А. С. Этническая психология/ А.С.Баронин. — Киев :Тандем , 2000. — 340 с.
2. Глагоуэлл М. Переломный момент / Малкольм Глагоуэлл.- с. 351-352.
3. Буданов В. Г. Методология синергетики в постнеклассмической науке и в образовании / В. Г. Буданов. — М. : Книжный дом «Либроком» , 2009. — Изд. 3-е доп. — 240 с.

© Попович М.Д.

4. Бех В. П. Соціальний організм країни / В. П. Бех. — Запоріжжя : 1999. — 245 с.

5. Саморегуляція соціального організму країни: монографія / за наук. ред. В. П. Бека, В. П. Бех (голова), Н. В. Крохмаль, Г. О. Нестеренко; Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. — К. : Вид-во НПУ імені Н.П. Драгоманова, 2010. — 652 с.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2011

Попович М. Д. – кандидат філософських наук, доцент, зав. кафедрой філософії і культурології Подольського державного аграрно-технічного університета

УДК 101.9

ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРЫ И КУЛЬТУРНОЙ АНТРОПОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ СОЦИАЛЬНОМ ПОЗНАНИИ

Стаття присвячена актуальним проблемам сучасної культурної антропології, що викликають жваві дискусії як в середовищі культурологів, так і в середовищі філософів і соціологів. В даній статті основний акцент робиться на аналізі історичних і методологічних аспектів в розгляді концептуально-антропологічного змісту поняття «культура».

Ключові слова: культура, культурна антропологія.

Статья посвящена актуальным проблемам современной культурной антропологии, вызывающим оживленные дискуссии, как в среде культурологов, так и в среде философов и социологов. В данной статье основной акцент делается на анализе исторических и методологических аспектов в рассмотрении концептуально-антропологического содержания понятия «культура».

Ключевые слова: культура, культурная антропология.

Article is devoted to the actual problems of modern cultural anthropology causing active discussions both in environment of culturologists, and in the environment of philosophers and sociologists. In given article the basic accent is made on consideration of historical and methodological aspects in consideration of the conceptual-anthropological content of concept "culture".

Key words: culture, cultural anthropology.

Проблемы культуры вот уже несколько столетий привлекают к себе внимание ученых. Вначале это было вызвано философско-просветительскими интересами, затем дали о себе знать социальные катаклизмы, грозившие утрате базисных культурных ценностей, а сегодня на культуру все чаще начинают смотреть под меркантильным углом зрения, ибо неуклонно расширяющаяся сфера обслуживания в промышленно развитых странах поглощает огромные финансы и приносит значительные доходы, включая доходы от различных культурных мероприятий. Что касается последнего, то необходимо отметить вот что. В современном западном обществе, где проблема производства отступает на второй план перед проблемой потребления и досуга, изменяется понимание культуры. В этих условиях правомерно говорить о производителях и потребителях культуры, а следовательно, и об экономической ценности культурных благ. Соответственно, можно говорить о рынке культуры и экономике культуры.

Необходимо иметь в виду, что в наши дни развитие материального производства все в большей степени обнаруживает свою зависимость от степени развитости непродуцированной сферы хозяйственной жизни общества. Сейчас непродуцированная сфера (сфера обслуживания) приобрела столь большое значение, что ее можно поставить в один ряд со сферой материального производства.

Непродуцированная сфера удовлетворяет потребности людей в нематериальных формах богатств и услуг, в организации обмена, распределения и потребления всех производимых благ. Мощным стимулом развития этой сферы трудовой деятельности явилась научно-техническая революция, поставившая эффективность работы промышленности и сельского хозяйства в зависимость от непродуцированной сферы. Поэтому экономисты резонно считают, что при однопорядковом производственном потенциале экономические преимущества может получить та страна, у которой более развита инфраструктура общественного производства, выше образовательный уровень рабочей силы, больше накоплено научно-информационных ресурсов и лучше поставлена организация их использования. Благодаря отлаженному функционированию непродуцированной